

Bohatá judikatura nejvyššího správního soudu jest obsažena ve sbírkách nálezů; za Rakouska Budwinski a Judikatenbuch, v našem státě Bohuslav a Kniha judikátův.

Karel Laštovka.

Vodohospodářské fondy.

I. Prameny právní. — II. Shodné ustanovení u obou fondů. — III. Rozdělení vodních toků mezi fondy. — IV. Fond meliorační. 1. Stavby na náklad fondu. 2. Rozdělení fondu a jeho příjmy. 3. Podpory fondu. 4. Dozor na stavby. 5. Udržování staveb. 6. Společné dotace. — V. Vodocestný fond. 1. Starší předpisy. 2. Stavby fondu. 3. Prostředky fondu. 4. Příspěvky zájemníků. 5. Řízení. — Dodatek.

I. Péče o úpravu vodních toků a o hospodaření vodou přesahovala převážně vzhledem ke své povaze rámec soukromohospodářský a byla proto svěřována veřejnoprávním korporacím a to většinou samotnému státu, zemím, okresům a obcím.

Za účelem úpravy vodních toků a hospodaření vodou bylo vydáno již v minulém století a i později větší množství právních norem o tom, kdo má na vody nárok, kdo se má o veřejné vody starati, jakým způsobem má být uhrazen náklad vodních staveb atd.

Aby bylo dosaženo přesného rozdělení kompetence mezi zúčastněnými odbory státní správy, dále aby bylo právo platící v historických zemích a na území Slovenska a Podkarpatské Rusi sjednoceno a konečně aby byl sjednán přesný právní podklad pro úhradu nákladů vodohospodářských staveb a zajištěny pro ně potřebné prostředky, byly s účinností od 1. I. 1931 zřízeny zák. č. 49/1931 a č. 50/1931 Sb. samostatné fondy, a to zák. č. 49 Státní fond pro vodohospodářské meliorace při ministerstvu zemědělství (t. zv. meliorační fond) a zák. č. 50 Státní fond pro splavnění řek, vybudování přístavů, výstavbu údolních přehrad a pro využitkování vodních sil při ministerstvu veřejných prací (t. zv. vodocestný fond.) Tím však nebyly dotčeny zemské vodní zákony, platící v historických zemích a na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

II. Oba tyto fondy jsou samostatnými právními osobami, které mohou nabývatí práv a zavazovati se. Fondy spravují příslušní resortní ministři v dohodě s ministrem financí. Roční rozpočty fondů a roční jejich účetní uzávěrky tvoří součást rozpočtů státních a závěrečných účtů státních a zároveň s nimi jsou zákonodárnými sbory schvalovány. Na venek zastupuje fond příslušný resortní ministr.

Hospodaření fondů podléhá kontrole nejvyššího účetního úřadu kontrolního.

Dluhopisy o zápůjčkách fondů spolupodepisují příslušní resortní ministři spolu s ministrem financí a presidentem nejvyššího účetního úřadu kontrolního.

Jako poradní orgány pro podávání posudků a návrhů o stavbách, které mají být prováděny nebo podporovány z fondů, mají se u příslušných ministerstev zřídití poradní sbory. Členství v nich jest funkcí čestnou. Podrobnosti mají stanoviti vládní nařízení, v nichž má být určen počet těchto členů. Při tom má být vzat zřetel na zastoupení zemí, na zájmy zemědělské, průmyslové, dopravní, obchodní a živnostní a konečně zaměstnanectva.

V zákonech jest pamatováno také na šetření zájmů zaměstnanců po stránce živnostenské policie. Ministerstvo sociální péče má v dohodě s příslušnými resortními ministry a dále s ministry obchodu a financí určití pro vodohospodářské stavby podle potřeby živnostenské inspektory k plnění úkolů, přikázaných jim zák. č. 117/1883 ř. z. a zák. čl. č. XXVIII/1893 a dalšími zákony v tom směru vydanými. Na zaměstnance při pracích vodohospodářských se vztahuje ustanovení hlavy VI. nyní platného živnostenského řádu (zák. č. 22/1885 ř. z.) a živnostenského zákona (zák. č. 259/1924 Sb.), případně dalších zákonů a nařízení ustanovení tato pozměňujících, případně doplňujících. To jsou společná ustanovení obou fondů.

III. Dalším velmi prospěšným a důležitým jest přesné rozdělení vodních toků se stanoviska hospodářského mezi zúčastněná ministerstva. Tak z prostředků státního fondu pro vodohospodářské meliorace se zásadně provádějí nebo podporují úpravy všech vodních toků, vyjma těch, jichž úpravy provádí ministerstvo veřejných prací z prostředků fondu, zřízeného podle zák. č. 50/1931 Sb. Z tohoto fondu se provádějí úpravy Labe od místa 400 m nad mostem u Hořenického mlýna v Jaroměři až po státní hranici, Vltavy od jezu v Rožňově u Českých Budějovic až po ústí do Labe s vyústními tratěmi Malše v obvodu Českých Budějovic, Otavy od dolní hranice města Písku po ústí, Sázavy od železničního mostu v Čerčanech po ústí a Berounky od Plzně až po ústí i s jejími přítoky v obvodu města Plzně. Dále spadá do působnosti ministerstva veřejných prací úprava Odry od soutoku s Opavicí po

státní hranici i s vyústními tratěmi Ostravice od jezu vratimovského po ústí a Lučiny od mostu u Hranečnicka po ústí, úpravy Dunaje, Moravy od soutoku s Dyjí až po ústí, Váhu od železničního mostu, vedoucího ze Žiliny do zastávky Teplička n. Váhem až po ústí, a Tisy v trati mezinárodní. Ostatní úpravy patří k ministerstvu zemědělství. Tím jest veškerý režim vodních toků v celé Čsl. republice přesně rozdělen mezi oba fondy.

Řeky Ohře a Morava mají býti spravovány společnou dohodou ministerstva zemědělství a min. veřejných prací tím způsobem, že ministerstvo veřejných prací má do tří let od vydání zákonů o fonděch vypracovati projekty na splavnění Ohře a Moravy od Olomouce k ústí, při čemž má zároveň řešiti potřebné průplavy.

Ostatní zákonná ustanovení obou fondů jsou vzhledem ke svému určení rozdílná, a nutno proto o každém projednati zvláště.

IV. Již v hesle „Meliorace půdy“ stala se zmínka, že jest připravena nová osnova o státním fondu pro vodohospodářské meliorace. Osnova ta byla přijata Národním shromážděním jako zákon pod č. 49/1931 Sb.

Státní fond pro vodohospodářské meliorace jest tedy, jak v zákoně samotném se praví, pokračovatelem jednak státního melioračního fondu při ministerstvu zemědělství, jednak každoročních položek rozpočtu ministerstva zemědělství „Úprava vodních toků“ a „Meliorace pozemků a zásobení venkova vodou“, které tímto zákonem o zřízení fondu byly zrušeny. Fond převzal také všechny pohledávky a závazky státního melioračního fondu a závazky, vzniklé z podpor, povolených ministerstvem zemědělství ze shora vzpomenutých dvou úverových položek ministerstva zemědělství.

1. Z prostředků fondu při ministerstvu zemědělství:

A. se provádějí nebo podporují úpravy všech vodních toků, kromě těch, které spadají do kompetence min. veřejných prací a které byly již vpředu uvedeny, dále neškodné svádění horských vod, zajištění svážných území a strží, hrazení bystřin, vyjma úpravy místních šterkonosných toků a bystřin, vtékajících do Labe nebo Vltavy, a jichž úprava a udržování těsně souvisí s udržováním splavnosti vodních cest a příslušných zařízení, dále výstavba ochranných hrází v údolích všech vodních toků, pokud tyto hráze netvoří bezprostřední sou-

část břehové úpravy, zřizování vodních nádrží, majících za účel převážně ochranu před vodními škodami, a znovuzřízení nebo opravy jezů (zdýmacích zařízení), ležících na tocích spadajících do působnosti ministerstva zemědělství, ovšem jenom potud, pokud nutnost znovuzřízení nebo opravy byly vyvolány živelní pohromou vodní a pokud tyto práce mají podstatný význam pro ustálení spádových poměrů toku a zajištění jeho koryta, nebo přispívají k zlepšení odtoku velkých vod.

B. Dále se z prostředků fondu podporují plošné meliorace půdy všeho druhu (viz heslo „Meliorace půdy“), zásobení obcí vodou k účelům zemědělsko-hospodářským počítajíc v to i skupinové vodovody a odvodnění obcí (stavby studní, vodovodů a kanalisace venkovských obcí), úpravy vodních nádrží, majících za účel získání vody pro závlahu, zásobení obcí vodou, nebo jiné zemědělské potřeby (hospodářské nádrže).

2. Fond jest rozdělen na dvě části, a to na část A a na část B.

Z části A-fondu se hradí náklady nebo povolují se příspěvky na práce, uvedené pod lit. A, z části B-fondu povolují se příspěvky na práce, uvedené pod lit. B tohoto hesla.

Fondu se dostávají potřebné peněžní prostředky jednak řádnými ročními dotacemi ze státních prostředků, jednak si fond může obstarati zápůjčky. Nevýčerpaná částka ke konci účetního roku, jež jest shodným s rokem kalendářním, se převádí na příští rok, nebo jest možno uložiti ji buď u poštovní spořitelny, nebo zakoupiti za ni čsl. státní papíry, nebo jiné veřejné dluhopisy, poskytující sirotčí jistotu.

Do části fondu A plynou jako běžné příjmy: a) polovina daně z vodní síly vodních děl, s výjimkou děl, vybudovaných státem, nebo za finanční účasti státu, nebo fondem, zřízeným zák. č. 50/1931 Sb., případně za jeho finanční účasti nebo podpory;

b) dále dostává část A-fondu roční dotaci ze státních peněz, zařazených jako potřeba do státního rozpočtu ministerstva zemědělství. Tato dotace jest zákonem stanovena částkou 40 mil. Kč;

c) konečně jsou běžnými příjmy fondu výtěžek z uloženého kapitálu nebo cených papírů;

d) při stavbách, prováděných fondem jako stavebníkem, plynou do něho také příspěvky země a ostatních zájemníků (okresů, obcí, vodních družstev atd.).

Běžné příjmy části B-fondu tvoří jednak výtěžek zvláštní 25%ní přírážky k dani pozemkové, roční dotace ze státních peněz rozpočtu ministerstva zemědělství v částce 30 mil. Kč, a úrokový výnos fondovního jmění. V náhradu za 25%ní přírážku k dani pozemkové, která se zatím do konce r. 1938 nevybírání a jejíž vybírání bude dalším připravovaným zákonem odsunuto na dalších 5 let, má dostati fond od státu další roční dotaci, a to v r. 1931 15 mil. Kč a v letech dalších do prvního vybírání přírážky 20 mil. Kč.

Kromě běžných příjmů může si opatřiti fond potřebné prostředky zápůjčkami, zejména u zemských peněžních ústavů a u veřejnoprávních ústavů sociálně pojišťovacích. Tyto zápůjčky u části A-fondu mohou dosáhnouti výše, jejíž úrokování a umořování si vyžádá roční částky 48 mil. Kč. U části B-fondu možno si opatřiti zápůjčky pouze pro úhradu příspěvků, povolených před vydáním tohoto zákona. Všechny ostatní příspěvky povolené z části B-fondu mohou býti vypláceny jenom z běžných příjmů.

3. Z prostředků fondu lze prováděti nebo podporovati pouze takové stavby, jichž projekty a rozpočty byly schváleny jednak vodoprávními úřady, jednak ministerstvem zemědělství a při stavbách vodovodních a kanalizačních také v dohodě s min. veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Protože povolení příspěvku nebo úhrady z fondu předpokládá také povolení příspěvku zemského, musí projekty ty a jich rozpočty schváliti rovněž příslušný zemský výbor. U menších staveb může min. zemědělství (u vodovodů a kanalizací v dohodě s min. veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy) pověřiti schválením příslušný zemský výbor.

Příspěvky fondu povolují se zemím, okresům, obcím, vodním družstvům zřízeným podle vodních zákonů, nebo jiným vodohospodářským sdružením, výjimečně i jednotlivcům, když pokus o utvoření takového vodního družstva nebo sdružení byl bezvýsledným a nebo podle povahy stavby nelze družstvo nebo sdružení utvořiti.

Při povolování příspěvků nutno hleděti, aby příspěvky ty byly rozděleny rovnoměrně na jednotlivé země, při čemž mají přednost stavby po stránce národohospodářské potřebnější a užitečnější. Roční výše všech povolených příspěvků nesmí přesahovati částku, kterou možno hraditi

z běžných příjmů. Pro jednotlivé stavby jest výše příspěvků fondu závislou na majetkových poměrech stavebníkových nebo místních zájemců, kteří na stavbu přispívají. Příspěvek v nejvyšší zákonem určené výměře lze povolit pouze na stavby v oblastech hospodářsky zvláště slabých.

Jak již shora uvedeno, musí na stavbu přispěti vždy země a místní zájemníci, má-li býti z prostředků fondu uhrazena část stavebního nákladu nebo povolen na stavbu příspěvek fondu. Za zájemníky považuje zákon zejména držitele nemovitostí, vodních děl, držitele oprávnění provozovati voroplavbu, nebo kdo jsou oprávněni provozovati plavbu volného dříví, a nebo pokud mají z provedené stavby prospěch.

Fond sám jako stavebník provádí pouze práce zahrazovací podle zák. č. 117/1887 ř. z. a některé velké práce úpravní s příslušnými hlavními melioračními zařízeními těch toků, které tvoří buď hranici státní nebo zemskou.

Země provádějí ostatní větší práce úpravní a stavby větších vodních nádrží, majících za účel převážně ochranu před škodami vodními. Úpravy menších vodních toků, stavby menších vodních nádrží a zajištění svážných území provádějí většinou obce, někdy i okresy. Vodní družstva provádějí rovněž úpravy místních potoků, které zároveň slouží obyčejně jako hlavní odpady, dále stavby malých vodních nádrží, majících za účel převážně získání vody pro závlahu, zásobení obcí vodou nebo pro jiné zemědělské potřeby (hospodářské nádrže), stavby ochranných hrází v údolích vodních toků za účelem ochrany před vodními škodami a konečně všechny druhy plošných meliorací. Stavby vodovodů a kanalizací (odvodnění obcí) provádějí většinou obce. Pouze pro stavby velkých vodovodů, majících za účel zásobení vodou aspoň 3 obcí, sdružují se obce ve vodovodní svaz za účelem výstavby vodovodů skupinových. Rovněž možno prováděti i skupinové odvodnění obcí, kteréžto případy jsou však vzhledem k povaze obcí velmi řídké. Znovuzřízení a opravy jezů provádějí většinou vlastníci vodních děl, pokud se tak neděje zároveň při úpravě vodních toků, což jest téměř pravidlem.

Nejvyšší přípustná výše příspěvku nebo úhrady fondu jest:

1. na úpravy vodních toků s příslušnými hlavními melioračními zařízeními 65%, na úpravy větších šterkonosných toků, na hrazení bystřin s příslušnými hlavními melio-

račními zařízeními a na stavby větších vodních nádrží 70%, na úpravy menších vodních toků 55%, na stavbu menších vodních nádrží majících za účel převážně ochranu před škodami vodními 65%, na závlahové a hospodářské nádrže 60% a na stavby ochranných hrází a zajištění svážného území 65% schváleného nákladu za podmínky, že země povolí na stavbu nejméně 25%ní příspěvek zemský, případně 25%ní úhradu, je-li stavebníkem a zbytek uhradí zájemníci. Pouze při stavbách velkých vodních nádrží, majících za účel převážně ochranu před škodami vodními a majících podstatný vodohospodářský význam pro širší územní oblast, může země zcela nebo z části převzít úhradu příspěvků zájemníků.

Do příspěvku zájemníků možno počítati i naturální dávky a náhradní cenu pozemků, použitých pro stavbu. Je-li zájemníkem stát nebo země, nezapočítává se příspěvek zaplacený jím jako zájemníkem do povoleného příspěvku (úhrady) na stavbu.

2. na znovuzřízení a opravy jezů 45% za podmínky, že země přispěje aspoň 15%.

3. na plošné meliorace (t. j. na odvodnění drenáží nebo odpady, na závlahy, na využití splaškových vod pro zemědělství, na rekultivace pozemků méně plodných a na technické povážení pozemků) 35% za podmínky, že země přispěje aspoň 15% a na hlavní odpady a přívody vody pro závlahu 40%, přispěje-li země aspoň 20%.

4. na stavbu vodovodů a kanalisace obcí (odvodnění) 35% a na stavbu skupinových vodovodů zásobujících vodou aspoň tři obce 40% za podmínky, že země přispěje aspoň 10%. Povolí-li na tyto stavby příspěvek také ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, nesmí příspěvek ten spolu s příspěvkem fondu býti dohromady vyšší než jest shora uvedeno, totiž u obecních vodovodů 35% a u skupinových vodovodů 40%.

Ad 3 a 4. Zák. č. 49/1931 zavedl pro meliorační stavby, pro stavby vodovodů a kanalisací nový způsob subvencování z prostředků fondu, a to t. zv. „úrokový příspěvek“. Tento způsob subvencování se ovšem provádí jenom u větších staveb a jest praktickým hlavně u staveb vodovodních a kanalisačních, méně jej žádají již vodní družstva. Úrokový příspěvek fondu záleží v tom, že fond převezme k placení část úroku a úmoru ze zápůjčky, kterou si

stavebník opatří na úhradu stavebního nákladu. Jde o úvěr dlouhodobý, nejvýše na 25 let, nebo u komunálních zápůjček na 30 let, což jest zjevem již řídkým. Příspěvek ten splácí se po celou dobu umořovací ve stejných pololetních splátkách podle prání stavebníka buď peněžnímu ústavu, jenž poskytl na stavbu úvěr, nebo přímo stavebníkovi. Výše jeho závisí od stavby, na kterou jest příspěvek ten povolen a odpovídá asi výši příspěvku přímému. Stavebník musí však vždy nésti ze svého aspoň 2 1/2% úroku a celý úmor. Výše pololetních splátek úrokového příspěvku fondu se stanoví po kolaudaci a vyúčtování stavby podle uznaného stavebního nákladu a nikoliv podle výše uzavřené zápůjčky. Došlo-li by ke snížení úrokové míry ze zápůjčky, jde toto snížení k dobru příspěvku fondu, a naopak zvýšení úrokové míry nese stavebník ze svého. Fond jest oprávněn opatřiti stavebníkovi zápůjčku výhodnější, případně poskytnouti mu ji sám a potřebné prostředky k tomu opatřiti si úvěrem, pro nějž platí stejné ustanovení jako pro úvěr fondu části A.

Ad 4. Za účelem výstavby a udržování skupinových vodovodů mohou se obce sdružiti mimo volné sdružení podle obecního zřízení také ve vodovodní svazy. Svazy ty jsou samostatnými právními osobami s možností nabývati práv a zavazovati se. O zřízení svazu se zřídí zvláštní úmluva, která podléhá schválení u obcí téže země zemského úřadu, u obcí různých zemí ministerstva vnitra v dohodě s ministerstvem zemědělství, veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy a financí, při čemž nutno vždy zúčastněným okresům, případně zemím poskytnouti možnost, aby se o ní vyslovily. Svaz podléhá doзору zemského úřadu, jehož příkazů jest povinen poslechnouti. Zemský úřad může výkon tohoto oprávnění přenést na okresní úřad. V úmluvě o zřízení vodovodního svazu musí býti určen orgán, který svaz zastupuje, sídlo svazu, složení orgánů a jejich působnost, rozdělení nákladů stavebních a udržovacích.

Z prostředků fondu se udílejí také podpory zájmovým korporacím na činnost spojenou s přípravou vodohospodářských meliorací a se šířením melioračního ruchu (jsou to meliorační svazy atd.). Výše těchto podpor může dosahovati nejvyšší roční částky 200.000 Kč.

4. Zákon pamatuje také na to, aby subvencí činitelé měli možnost doзору nad

řádným prováděním, finančním i odborným zabezpečením a udržováním staveb, podpořených z těchto prostředků.

K provádění vodohospodářských staveb nebo dozoru nad jich prováděním jsou zák. č. 125/1927 Sb. o organizaci politické správy určeny zemědělsko-technické skupiny zemských úřadů a jim podřízená zemědělsko-technická oddělení okresních úřadů v České zemi, zemědělsko-technické stavební správy v zemi Moravskoslezské a Slovenské. Tato celá služba zemědělsko-technická podléhá v III. instanci ministerstvu zemědělství.

U staveb, které nejsou prováděny fondem nebo zemí jako stavebníky, a jichž náklad jest vyšší než 500.000 Kč, uzavře se mezi stavebníkem, zemí a fondem o způsobu provádění stavby, o jejím finančním zajištění a o jejím udržování úmluva, jejíž vzor byl vydán po dohodě se zemskými výbory ministerstvem zemědělství. Dojednání těchto úmluv se vyhláší ve Věstníku ministerstva zemědělství. U staveb s menším nákladem než 500.000 Kč spokojuje se zákon s prohlášením stavebníka, že bude při provádění a udržování stavby dodržovati ustanovení shora uvedeného vzoru úmluvy.

Ministerstvo zemědělství (u staveb vodovodních a kanalizačních v dohodě s min. veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy) jest příslušné rozhodovati spory vzešlé z této úmluvy. Na řádné udržování stavby dozorá zemědělsko-technická služba. Nebyla-li by zachována ustanovení úmluvy ke škodě účastníků stavby a vyžaduje-li toho veřejný zájem, může ministerstvo zemědělství dáti provésti stavbu, není-li stavebníkem země nebo okres, způsobem donucovacím. Za tím účelem stanoví ministerstvo zemědělství k provádění stavby až do jejího úplného ukončení, nebo do ukončení části, tvořící celek, na náklad stavby vládního komisaře, na nějž přecházejí všechna práva stavebníková. Vládnímu komisaři dá min. zemědělství k ruce poradní sbor z řad účastníků.

5. Ministerstvo zemědělství v dohodě s min. financí určuje, jakým způsobem má býti postaráno o řádné udržování staveb, provedených za příspěvku fondu. Stavby provedené fondem jako stavebníkem udržuje fond. Stavby provedené zemí jako stavebníkem udržuje země za příspěvku fondu, při čemž procentní příspěvek fondu na udržování nesmí býti vyšší, než na stavbu. Zájemníci, kteří přispěli na stavbu, jsou pak povinni přispívat na

udržování jak staveb fondu tak i zemí aspoň v témže poměru, v jakém přispěli na stavbu. Jezy s příslušnými zařízeními a komunikační objekty, zřízené při provádění vodohospodářských staveb, udržuje buď vlastník vodního díla nebo udržovatel komunikací (stát, země, okres, obec atd.).

Pro udržování staveb vodních družstev a úpravních staveb okresů a obcí zřizuje se pravidelně udržovací jistina. O tom, má-li býti udržovací jistina zřízena a v jaké výši, rozhodne ministerstvo zemědělství v dohodě s ministerstvem financí. Při stanovení její výše nutno hleděti k tomu, aby její výnos podle individuálních poměrů stačil na řádné udržování stavby. Na vytvoření jistiny pravidelně přispívají stejným procentem fond a země jako na stavbu. Udržovací jistiny se ukládají za účelem koncentrace u zemských peněžních ústavů a z jich podstaty jsou povolovány sborem, spravujícím kapitály těchto udržovacích jistin, zápůjčky na provádění nových melioračních staveb, a to buď krátkodobé na dobu 2—5 let, nebo dlouhodobé na 15 až 20 let. Podstaty udržovací jistiny možno výjimečně se svolením min. zemědělství a příslušného zemského výboru použítí pouze do výše 40% na rekonstrukci stavby za podmínky, že bude do 1 roku doplněna na původně stanovenou výši. Na rekonstrukci poškozené stavby možno povolití znovu přispěvky z veřejných prostředků za stejných předpokladů jako na původní stavbu.

Mimo to nutno na udržování staveb použití všech výtěžků z těchto staveb, t. j. z pronajatých pozemků získaných úpravou, z prodeje vrbového proutí rostoucího podél úpravy, z prodeje trávy na svazích úprav nebo odpadů atd.

Ministerstvo zemědělství může ustanoviti vládního komisaře k provedení nutných udržovacích prací, podpořených z fondu, zjistí-li se při prohlídce, že stavebník, ač vyzván, stavbu v řádném stavu neudržuje.

Zákon rozšířil povinnost udržovati vodohospodářské stavby v řádném stavu způsobem nahoře uvedeným i na všechny ty stavby, které byly provedeny již před jeho účinností za podpory z veřejných prostředků. O tom, je-li udržování takových staveb řádně zajištěno, rozhoduje ministerstvo zemědělství. Na tyto udržovací náklady jsou povinni přispěti zájemníci v přiměřené výši i tehdy, když nepřispěli na stavbu samu. Nebylo-li by o výši tohoto

příspěvku docíleno dohody, jsou příslušny ke stanovení tohoto příspěvku úřady vodoprávní.

Zemské příspěvky na vodohospodářské stavby a k jejich udržování jsou příslušny povolovati zemské výbory. Země si mohou příspěvky k pracem úpravním, k úpravám nádrží a k stavbám ochranných hrází opatřiti podle potřeby úvěrem, přičemž na místo svého přímého příspěvku platí potom věřitelskému ústavu anuity ze zápůjčky.

6. Za účelem zjednodušení příspěvkového řízení byla utvořena ministerstvem zemědělství po dohodě s ministerstvem financí a zemskými výbory pro subvencování staveb o nízkém rozpočteném nákladu společná dotace a vydán o tom řád společné dotace.

Tyto společné dotace jsou zřízeny u každého zemského úřadu a tvoří je dotace fondu a zemské podle přesně stanoveného klíče. Příspěvky povoluje zemský výbor. Výše příspěvku odpovídá výši příspěvku fondu a zemského dohromady.

Josef Hříbek.

V. Rovněž vydání zákona o fondu vodocestném mělo svůj historický vývoj.

1. Zák. č. 66/1901 ř. z. byl vydán vodocestný zákon, podle něhož mělo dojíti k splavnění řek a vybudování průplavů. Měly býti vybudovány tyto vodní cesty, a to průplavy z Dunaje do Odry, z Dunaje do Vltavy u Českých Budějovic vedle splavnění Vltavy z Českých Budějovic do Prahy, dále z dunajskooderského průplavu měl býti vybudován průplav ke střednímu Labi a provedeno splavnění labské tratě od Mělníka vzhůru až k Jaroměři a konečně měly býti vybudovány průplavy z dunajskooderského průplavu do Visly a Dněstru. Ku krytí stavebního nákladu byla vláda zmocněna vydati od r. 1904 do r. 1912 půjčku ve výši 250 mil. K (rak.), z čehož částka 75 mil. K (rak.) měla býti věnována na úpravu těch řek, které mají tvořiti spolu s kanály vodní síť. Země měly přispěti na tyto stavby $\frac{1}{8}$ úrokové služby z této půjčky. Prováděním bylo pověřeno ministerstvo obchodu, které za tím účelem zřídilo zvláštní úřad, zvaný „ředitelství pro stavbu vodních cest“. Pro provádění prací na středním Labi byla v r. 1904 zřízena v Praze expositura, která byla potom zák. č. 333/1919 Sb. přeměněna na samostatné ředitelství vodních cest a přičleněna min. veřej-

ných prací, na něž přešlo tímto zákonem z ministerstva obchodu také provádění vodocestného zákona. Působnost tohoto ředitelství se vztahovala ovšem jenom na země historické.

Již koncem XIX. stol. byla zřízena pro splavnění Labe od Ústí nad Labem vzhůru proti toku a pro splavnění Vltavy od Prahy k ústí do Labe zvláštní „Komise pro kanalisování řek Vltavy a Labe v Čechách“, skládající se ze zástupců státu a země. Náklad na tyto práce měl hraditi $\frac{2}{3}$ stát a $\frac{1}{3}$ země Česká. Provádění prací bylo svěřeno zvláštní technické a administrativní kanceláři. Práce kanalisační byly dokončeny až po státním převratu v oboru působnosti ministerstva veřejných prací.

Konečně zřízena v Praze rovněž před převratem „Zemská komise pro úpravu řek v království Českém“ ze zástupců státu a země, která měla za úkol starati se o úpravu řek v Čechách. Také tato komise zřídila si svoji technickou a administrativní kancelář. Stavební náklady hradil stát 60% a země dohromady se zájemníky 40% (zemský zák. český č. 31/1903). Stejný vývoj byl i na Moravě a ve Slezsku.

Po převratě obě kanceláře pracovaly u zemských úřadů státních a samosprávných a podléhaly ministerstvu veřejných prací. Stavební náklady byly hrazeny v rámci státních a zemských rozpočtů.

Na území Slovenska a Podk. Rusi platil vodocestný zákon, vydaný jako zák. čl. XLIX/1908. Ten měl za účel hlavně ochranu úrodného území řek (zejména Dunaje, Moravy, Váhu, Tisy) před poškozováním vod výstavbou údolních hrází. Také v Bratislavě a v Komárně byly vybudovány přístavy, ovšem velmi nedostatečné, takže spíše sloužili za přístavy k přezimování plavidel. Rovněž bylo i řečiště Dunaje částečně upraveno na střední vodu.

Po státním převratu přešla kompetence z tohoto zákona rovněž na ministerstvo veřejných prací. Tím náležela vlastně ministerstvu veřejných prací péče o úpravy téměř všech řek.

Teprve r. 1927 dohodla se ministerstva veřejných prací a zemědělství, že úprava menších řek přejde do působnosti ministerstva zemědělství a zák. č. 50/1931 Sb. přesně vymezil v tom směru působnost dotčených ministerstev.

2. Protože prostředky, zařazované do státního rozpočtu ministerstva veřejných prací byly nedostatečné, aby bylo možno

v dohledné době provésti národohospodářsky tak důležité stavby, jako jest splavnění řek, vybudování průplavů, přístavů a přehrad, bylo rozhodnuto zřídit pro tyto vodohospodářské stavby zvláštní fond.

Z prostředků fondu č. 50/1931 Sb. se provádějí tedy tyto práce: stavba vodních cest přirozených i umělých, úpravní (regulační) práce související se splavněním řek, vybudování přístavů, výstavba údolních přehrad a využitkování vodních sil. — Přirozené vodní cesty získávají se u větších řek jejich úpravou, která spočívá hlavně v odstranění zákrutů, v soustředění a prohloubení řečiště a v opevnění břehů. U menších řek opatřuje se splavnost kanalisací, t. j. výstavbou jezů (obyčejně pohyblivých, totiž odstranitelných při vyšších stavech vodních), které vodu v určitém úseku říčním vzděmou (odtud název zdymadlo), takže zajišťují v řece i při malém průtoku vodním dostatečnou hloubku plavební, při čemž spád vzniklý na zdymadlech překonává se plavebními komorami, kterými lodi proplavují se z horní zdrže do dolní a naopak. — Umělé vodní cesty (průplavy) připojují se na splavněné vodní toky a vedou neodvisle od nich k dopravním střediskům, po případě k jiné přirozené vodní cestě. Skládají se z umělých horizontálních zdrží a mezilehlých plavebních komor, jimiž se překonává spád terénu, kterým průplav vede. — Přístavy nejsou pouze překladišti, nýbrž slouží i ke krátkodobému uskladnění zboží ve skladištích, a mívají rozsáhlé basény jednak k prezimování plavidel, jednak k přistávání u továrních závodů, kde se dovezené suroviny hned spracovávají a zboží zušlechťuje (průmyslové basény). — Přehrady údolní jsou gigantické stavby na vodních tocích, sloužící hlavně k vyrovnání odtoku. Zachycují škodlivé velké vody a v dobách letního sucha nadlepšují nízké stavy vodní, často hygienicky závadné. Slouží také k zásobování průplavů vodou v t. zv. vrcholových zdržích, t. j. v místech, kde průplav překročuje rozvodí řek. — Výhodné využití vodních sil v elektrárnách naskýtá se pak u většiny zdymadel a přehrad, sloužíc tak důležitému účelu elektrifikace státu.

Vyjmenované práce a stavby jsou takového druhu a rozsahu, že se téměř vymykají možnosti, aby byly provedeny jednotlivci, byť i sdruženými. Jde tu o podniky, jež jsou buď jen národohospodářsky, nikoli však přímo rentabilní, anebo o podniky,

které jsou nejen národohospodářsky, nýbrž i přímo rentabilní, avšak takového rozpětí časového a dosahu finančního, že jsou předurčeny k tomu, aby byly prováděny činiteli veřejnými aneb alespoň za jejich součinnosti.

Celkový rozsah takovýchto vodohospodářských prací a staveb národohospodářsky odůvodněných a nejvýše žádoucích jest veliký; celkový stavební náklad lze odhadnouti na 12 miliard Kč.

Z prostředků tohoto fondu nebo na jeho účet provádějí se úpravy toků shora uvedených ad I. a jejich splavnění, dále stavby přístavů, vybudování údolních přehrad a jiných vodních staveb, určených buď výhradně nebo částečně pro účely vodocestné nebo pro využití vodních sil v rámci soustavné elektrisace státu, a konečně využitkování vodních sil vůbec. Z prostředků tohoto fondu provádějí se také, jak rovněž v odstavci ad IV. 1. uvedeno, úpravy místních šterkonosných toků, a hrazení bystrin, které vtékají do Labe, nebo do Vltavy a jichž úprava a udržování těsně souvisí s udržováním splavnosti vodních cest a příslušných zařízení, dále se provádějí náhradní zařízení vodohospodářsko-meliorační, jichž provedení stalo se nutným následkem splavňovacích prací v přilehlém území a jest ve veřejném zájmu. Jsou to hlavní meliorační zařízení, o nichž jest zmínka shora ad IV. 1. u těch toků, které se upravují z prostředků tohoto fondu. Také náklad na všechny přípravné práce pro umělé vodní cesty a pro splavnění řek se hraší z tohoto fondu.

Shora uvedené práce se provádějí zpravidla fondem jako stavebníkem, při čemž možno stavbu náhradních zařízení melioračních svěřiti i jinému stavebníku. V tom případě se povolí z prostředků fondu nejvýše 25% ní příspěvek za podmínek, že ministerstvo veřejných prací schválí příslušný projekt a že země přispěje na stavbu rovněž stejným procentem jako fond, není-li ovšem sama stavebníkem. Výše příspěvku se řídí podle významu, jaký má stavba pro veřejný zájem.

Je-li na některé stavbě zúčastněno více činitelů, sdružuje se fond s těmito účastníky za účelem opatření úhrady k provedení stavby nebo prací za podmínek zvláště sjednaných.

Stavby a práce, prováděné zcela a převážně z prostředků fondu jsou stavbami ve veřejném zájmu a požívají proto výhod,

přiznaným stavbám státním jinými zákony, zejména zákony o vodním právu. Stavby a práce, vybudované zcela z prostředků fondu, nebo za jeho účasti, jakož i práva a nemovitosti pro tyto stavby, získané z prostředků fondu, nebo za jeho účasti, náležejí fondu buď zcela nebo úměrně podle jeho účasti na stavebním nákladu. Meliorační náhradní zařízení mohou býti odevzdána do vlastnictví vodního družstva, jestliže bude v této oblasti zřízeno. Díla, tvořící samostatný celek, budou po jich dokončení předána fondem bez náhrady do vlastnictví státu, a to zcela nebo úměrně podle finanční účasti fondu. Vlastnické právo pro československý stát (veřejnou správu technickou) provedou příslušné soudy na návrh fondu s odvoláním se na tento zákon.

3. Fondu se dostávají tyto prostředky:

a) všechna práva vodohospodářských a stavebních fondů, určených původně k úpravě a splavnění řek a vybudování průplavů, které se nyní provádějí tímto fondem. Tímto zákonem se tyto stavební fondy zrušily a všechna jich práva i závazky přešly na fond;

b) v letech 1931—1942 obdržel fond od státu ročně 70 mil. Kč;

částky ty se zařazovaly do státního rozpočtu a vyplácely se fondu čtvrtletně pozadu;

c) v letech 1931—1942 obdržel fond celou daň z vodní síly z těch vodních děl, vybudovaných státem, příp. tímto fondem nebo za jejich účasti, dále polovinu daně z vodní síly ze všech ostatních vodních děl, příspěvky zemí, okresů, obcí, družstev a zájemníků na stavby prováděné fondem a konečně

d) od roku 1931 výtěžek zápůjček opatřených fondem, hrubý výnos z provozu staveb provedených státem, fondem, nebo za jeho účasti, jakož i výtěžek z pozemků, z objektů a z práv z těchto staveb, úroky a jiný výnos fondovního jmění, dary, odkazy a jiné příspěvky určené fondu. Na provedení daných mu úkolů mohl si fond opatřiti v letech 1931—1942 zápůjčky v roční výši 79 mil. Kč a v celkové výši 948 mil. Kč. Za zápůjčky ty ručil stát, úrokoval a umořoval je až do roku 1942 fond ze svých všech příjmů a v dalších letech pak pouze z výnosu provozu staveb, z úroků fondovního jmění a konečně z darů, odkazů a dobrovolných příspěvků. Nestací-li tyto výnosy, platí zbytek úroku

a úmoru stát, jemuž poplynou další výtěžky staveb po umoření zápůjček fondu. Dluhopisy požívaly pupilární jistoty, úroky z nich jsou osvobozeny od daně rentové. Zbytky peněz se převáděly koncem roku na rok příští, bylo možno je uložiti na úrok buď u Poštovní spořitelny nebo zakoupiti z nich čl. státní papíry nebo jiné veřejné dluhopisy požívající sirotčí jistoty.

Bylo-li by třeba ještě po roce 1942 prováděti další stavby, které se prováděly z prostředků fondu, měla býti potřebná úhrada zajištěna včas zákonem. Ustanovení to bylo dáno do zákona z toho důvodu, že podle zamýšleného plánu by bylo možno provésti všechny uvažované vodohospodářské stavby takovým nákladem, který by z normálního státního rozpočtu nebylo možno uhraditi. Byla proto v tomto zákoně zajištěna pouze polovina nákladu předpokládaných prací a druhá polovina byla odsunuta na dobu pozdější.

Stavby prováděné fondem a převzaté státem se udržují z prostředků státních ode dne jich převzetí státem, není-li jejich udržování jinak zajištěno.

Až by byly umořeny všechny zápůjčky fondu, měl fond zaniknouti a jeho práva a povinnosti měly přejíti na stát. Zánik fondu mělo vyhlásiti ministerstvo veřejných prací ve Sbírce zákonů a nařízení. Soudy k návrhu ministerstva veřejných prací provedou všechna vlastnická práva ve veřejných knihách z fondu na stát.

4. Zákon řeší také povinnost zájemníků přispívati na stavby prováděné fondem. Tak na stavby a práce, prováděné podle zákona č. 66/1901 ř. z. o stavbě vodních cest a o úpravě řek, jest povinna přispěti země Česká (na střední Labe a střední Vltavu) a země Moravskoslezská (na mezinárodní Odru) osminou celkového nákladu staveb na jejich území provedených. Stejným dílem musí přispěti země Slovenská na úpravní a splavnovací práce na řece Váhu od Seredu až po ústí a na mezinárodní trati Tisy, pokud protéká Slovenskem.

Na stavby, prováděné na Dunaji, na volném Labi (od Ústí n./Lab. ke státním hranicím), dále na stavby ve státních přístavech a na náhradní meliorační zařízení země nejsou povinny přispívati.

Na ostatní stavby, prováděné nákladem fondu zcela nebo částečně, jsou země povinny přispívati nejméně jednou čtvrtinou nákladu připadajícího na fond, ačli by nebyl sjednán příspěvek vyšší. Pří-

spěvky ty zařazují se do rozpočtů zemských v souladu s rozpočtem fondu, při čemž se přihlíží k přeplatkům nebo nedoplatkům z let předchozích. Země vyplácejí tyto příspěvky fondu čtvrtletně pozadu. Potřebné prostředky mohou si země obstarati dlouhodobým úvěrem. Ostatní zájemníci, jako majitelé nemovitostí, živností, vodních děl, držitelé nebo uživatelé vodních práv, jímž provedené stavby prospějí nebo je ochrání od škod, jsou povinni přispěti ke stavebnímu nákladu přiměřenou částkou, která plyne do fondu. Na těchto příspěvcích není zúčastněna země. Takto se zájemníky sjednaná dohoda, která byla také potvrzena zemským úřadem, jest exekučním titulem. Nebylo-li by možno sjednati příspěvek zájemníků dohodou, určí jej, jakož i jeho výši, zemský úřad. Zájemníci mají možnost odvolání z tohoto výměru do 15 dnů k ministerstvu zemědělství, jako úřadu vodoprávnímu. Není-li zájemník spokojen s rozhodnutím správního úřadu o povinnosti přispěti na stavbu, má možnost domáhati se určení této povinnosti, resp. osvobození od tohoto příspěvku u soudu. Žalobu nutno podati do 90 dnů po dni, kdy rozhodnutí správního úřadu nabylo právní moci, když byly vyčerpány všechny opravné prostředky správního řízení, u soudu, v jehož obvodu má býti stavba prováděna.

Je-li zájemníkem stát, jest osvobozen od tohoto příspěvku, jde-li o práce úpravní nebo o splavnění řek. Rovněž země jest osvobozena od placení tohoto příspěvku, když přispívá na stavbu, jak vpředu uvedeno.

5. Projekty staveb, které má prováděti fond, nebo na nichž má míti účast, schvaluje předběžně ministerstvo veřejných prací, a příslušné vodoprávní řízení provádí vždy zemský úřad, ačli nepodléhá řízení podle zák. č. 66/1901 ř. z. pozměněného zákonem č. 333/1919 Sb. o příslušnosti ve věci stavby vodních cest. Řízení o těchto projektech vodocestných provádí ministerstvo veřejných prací v dohodě se zúčastněnými ministry podle toho, čí zájmů se projekt týká (zemědělských, průmyslových, živnostenských, obchodních). Toto ustanovení jest v zájmu zjednodušení a urychlení řízení. Totéž platí o projektech o stavbě vodních elektráren, které se zřizují v souvislosti se splavnovacími pracemi. Vodoprávní konsens vydává ministerstvo veřejných prací v dohodě s ministerstvem zemědělství, stavební povolení pak samo ministerstvo veřejných prací.

Vydáním tohoto zákona bylo umožněno dokončení mnohých národohospodářsky velmi důležitých staveb, mezi něž nutno v prvé řadě uvést Masarykovo zdymadlo na Labi u Střekova, zdymadla u Vraného a u Štěchovic na Vltavě s elektrárnami, urychleno splavnění a úprava středního Labe, dobudování přístavy na Dunaji v Bratislavě a v Komárně, přehrady na Chrudimce u Seče, na Dyji u Vranova, na Teplé u Karlových Varů atd.

Eduard Bazika.

Dodatek.

Od zpracování hesla do nynější doby nastaly značné změny v právním uspořádání obou fondů.

V důsledku událostí na podzim roku 1938 mělo dojiti podle zákona č. 299/38 Sb. k rozdělení prostředků určených k provádění vodohospodářských staveb a prostředky ty měly býti spravovány zvláště pro Čechy a Moravu a zvláště pro Slovensko. Avšak již vládním nařízením č. 383/1938 Sb. byly oba fondy dnem 31. prosince 1938 zrušeny. Závazky fondů vzniklé z uzavřených zápůjček byly převzaty státem jako společný státní dluh, kde jsou úrokovány a umořovány. Výjimku tvořily dluhy státního fondu pro vodohospodářské meliorace převzaté podle § 2, odst. 2. zákona č. 49/1931 Sb. Dluhy ty byly úrokovány a umořovány z prostředků státního rozpočtu podle jednotlivých zemí zvláště pro Čechy a Moravu a zvláště pro Slovensko. Potřebné prostředky byly zařazovány do rozpočtu příslušného zemědělského resortu. Leč i tento dluh byl podle vládního nařízení č. 348/1942 Sb. předán ředitelství státního dluhu a věřitelům vydány dlouhodobé dluhopisy t. zv. Protektorátu (§ 13). Nyní jsou umořovány z prostředků resortního rozpočtu pouze dluhy těch věřitelů, jichž dlužníci měli své sídlo na okupovaném území v roce 1938 německou říší.

Podle vládního nařízení č. 383/1938 Sb. jsou výdaje a příjmy zrušených fondů ode dne 1. ledna 1939 zařazovány do státního rozpočtu, a to zvláště pro Čechy a Moravu a zvláště pro Slovensko. Povinnosti třetích osob (zemí, okresů, obcí a ostatních místních zájemníků) proti zrušeným fondům přešly nezměněně na stát.

Oba fondy jako samostatné právnické osoby byly zrušeny, zůstala však zachována v platnosti ostatní ustanovení zákonů